

Mort d'un guia de riu

Col·lecció Raigs globulars

(17)

R

Primera edició: juny 2015

Títol original: *Death of a River Guide*

Copyright © 1994, Richard Flanagan

All rights reserved.

© de la traducció de l'anglès, Josefina Caball

© de la fotografia de Richard Flanagan, Colin MacDougall

© d'aquesta edició, Raig Verd Editorial, 2015

Disseny de la coberta: Noemí Giner

Il·lustració de la coberta: alademosca

Corrector: Gerard Malet

Publicat per Raig Verd Editorial

Gran via de les Corts Catalanes 514, 1r 7a, Barcelona 08015

www.raigverdeditorial.cat

 @Raig_Verd

 RaigVerd

Impressió: Estugraf

Dipòsit legal: B - 4684-2015

ISBN: 978-84-15539-95-7

BIC: FA, 1MBFT

Impress a Espanya - *Printed in Spain*

La traducció d'aquest llibre es regeix pel contracte tipus proposat per ACE Traductores.

Raig Verd editorial forma part de l'Associació d'editorials independents

Un cop llegit el llibre, si no el vols conservar, el pots deixar a l'abast d'altres, passar-lo a un company de feina o un amic a qui pugui interessar. En el cas de voler llençar-lo (cosa impensable), fes-ho al contenidor blau de reciclatge de paper.

L'editorial expressa el dret del lector a la reproducció total o parcial d'aquesta obra per a ús personal.

Mort d'un guia de riu

Richard Flanagan

Traducció de Josefina Caball

Raig verd
editorial

*Per a Majda,
la meva roca, el meu amor.*

*Que albira el Futur, el Present i el Passat,
l'orella del qual ha sentit
La Santa Paraula
Que entre els arbres antics caminava.*

William Blake¹

Aquesta és, en el fons, l'única audàcia que se'ns demana, és a dir, ser valents enfront del més estrany, prodigiós i inexplicable que ens pugui succeir. Que els homes hagin estat porucs en aquest sentit ha fet molt de mal a la vida. Els esdeveniments que es diuen «aparicions», tot l'anomenat «món dels esperits», la mort, totes aquestes coses tan vinculades a nosaltres, s'han allunyat tant a causa de la diària i repetida aversió a la vida que els sentits amb què podríem copsar-les s'han marcit. De Déu, no cal ni parlar-ne.

Rainer Maria Rilke²

¹ Traducció de Toni Turull. Barcelona: Llibres del Mall, 1975.

² Traducció d'Antoni Pasqual. Barcelona: La Llar del Llibre, 1987

U

Quan naixia se'm va entortolligar el cordó umbilical al coll, i vaig venir al món agitant els braços, incapaç de cridar i, per tant, d'agafar l'aire necessari per començar a viure fora del ventre matern, garrotat per allò mateix que fins aleshores m'havia auxiliat i m'havia donat vida.

Mai no s'havia vist res de semblant!

I no tan sols perquè em mig escanyava. Perquè, a més a més, vaig néixer dins del sac amniòtic, aquella bossa translúcida en què m'havia desenvolupat dins de l'úter. Molt abans que el meu cap, moll i del color del rovell, aflorés entre la carn bategant de la mare mentre m'empenyia dolorosament per portar-me a aquest món, el sac amniòtic s'hauria d'haver esquinçat. Però, com per miracle, vaig sortir de la mare tancat encara en aquell globus elàstic de vida i vaig arribar al món d'una manera no gaire diferent de com ara el deixaré. Nedava dins d'un sac blau lletós de líquid amniòtic, movent les extremitats a batzegades, empenyent amb gestos inútils la membrana, mentre, per fora el sac, el cordó umbilical m'ocultava el cap com si fos una corona funerària. Jo feia moviments estranys i desesperats, com si estigués condemnat a veure sempre la vida a través d'una capa mucosa i fina, separat de

la resta del món i de la resta de la meua vida per les coses que fins aleshores m'havien protegit. Va ser un espectacle curiós, el meu naixement, i encara ho és.

Jo llavors, és clar, no sabia que estava a punt de ser expulsat del meu cercle imperfecte, que, al seu torn, acabava de ser expulsat del cercle que l'envoltava, el ventre de la mare, les parets del qual, de sobte, feia amb prou feines un dia, havien començat a moure's amb una violència extrema. Si m'haguessin avisat abans de totes les desgràcies que em passarien aviat, m'hauria estat ben quiet. És clar que això no hauria canviat res. Les parets bategaven i empenyien únicament amb el propòsit d'expulsar-me d'un món en què només tenia sensacions bones i contra el qual no havia fet res de dolent, si no és que el desenvolupament vital i continuat d'unes quantes cèl·lules fins que formen una persona completa pugui ser considerat com una acció agressiva.

A partir d'aquell moment, el sostre i el terra del meu món no van parar de moure's, i cada nova contracció era més intensa que l'anterior, com una onada gegant que va creixent a mesura que va saltant per sobre de nous esculls. Davant d'una determinació tan violenta, jo, és clar, no podia fer sinó consentir-hi i deixar-me estavellar contra les parets estretes del canal de part, mentre el cap em topava a un costat i a l'altre. I per què aquesta humiliació? Jo havia estimat aquell món, la seva foscor palpitant i serena, les seves aigües dolces i càlides; m'agradava la manera com podia rodolar sense esforç per un costat i per l'altre. Qui va portar llum al meu món? Qui va portar el dubte a les meves accions, abans alienes al raonament o a la transcendència? Qui? Qui em va iniciar en aquest viatge que mai no vaig demanar d'iniciar? Qui?

I per què vaig consentir-hi?

Però com ho sé, això, ara? No ho puc saber. Deuen ser fantasies meves.

I així i tot... i així i tot...

La llevadora de seguida i amb destresa va desentortolligar el cordó, després va introduir el dit gros dins de l'amni, com el nen de la cançó infantil que ficava el dit al pastís per buscar-hi la pruna, i, a l'alçada del meu cap, va reventar el sac. Un petit diluvi de líquid va caure sobre els taulons polsegosos del terra d'aquella petita habitació de Trieste, i els va deixar relliscosos com la vida mateixa. Tot seguit va esclatar un crit. I rialles.

La mare va guardar la membrana. Més endavant la va assecar, perquè diuen que el sac amniòtic que conté un nadó porta molt bona sort, que és la garantia que ni la criatura que hi neix ni el qui el conservi no s'ofegaran mai. La mare el volia guardar per donar-me'l quan jo fos gran, però com que al primer hivern de la meua vida vaig caure molt malalt de pneumònia, el va vendre a un mariner per poder comprar-me fruita. El mariner se'l va fer cosir a la jaqueta o, si més no, aquesta era, segons que va dir a la mare, la seva intenció.

Un cop vaig haver nascut, aquella nit de fa tants anys, la llevadora —a qui deien el nom pompós de Maria Magdalena Svevo, però que en realitat es deia Ettie Schmitz, un nom que ella detestava— va apagar l'estrident llum elèctrica i va obrir els finestrons, ara que la gent del carrer ja no podia sentir els crits de dolor d'una partera. I aleshores van entrar l'airet agradable de la nit tardorenca i la fortor de l'Adriàtic, aquella olor europea tan peculiar i carregada de mil·lennis de guerra, tristor i supervivència, i aquella flaire va topar amb la sentor oberta de sang de part que omplia aquella habitació petita i nua, que tenia una manta arrugada per porta, les parets de guix escrostonades i una imatge solitària i rosegada pels peixets de plata de la Mare de Déu que es tocava el cor sagnant amb els dits estirats de la mà dreta. Ah, aquells dits! Tan llargs i perfectes, suaus i sedosos. Tan diferents dels dits curts i aspres de la Maria Magdalena Svevo.

La Maria Magdalena Svevo es va agenollar a terra i, amb aquelles mans rugoses d'obreroa que tenia i un drap, es va

posar a fregar la sang i els líquids del part que encara no s'havien filtrat en l'empostissat; les taques que s'hi veien, va reflexionar la llevadora, eren un arxiu de la vida humana, un registre escrit en taques descolorides de sang, vi, esperma, orina i excrements de l'evolució de la vida, des del naixement fins a la mort, passant per la joventut, l'amor i la malaltia. Mentre ella fregava, la mare mirava el vaivé d'aquella eskena grossa i rodona, una mitja lluna argentada per la llum de la lluna plena que escampava una claror plàcida per l'habitació on vaig néixer.

Com les sé, aquestes coses? La Maria Magdalena Svevo, que rient m'havia desentortolligat el cordó del coll i que sempre més havia rigut en recordar-ho cada vegada que em veia, em va explicar molt poques coses del meu naixement, per tant no ho puc saber per ella. I la mare no me'n va dir gairebé res. Ni tan sols no es va preocupar de dir-me que vaig néixer a Trieste fins que jo tenia deu anys, després d'haver rebut la notícia que la Maria Magdalena Svevo havia estat a punt de morir en unes circumstàncies força còmiques, durant una visita a la seva ciutat natal. Dos estudiants borratxos, sense voler, l'havien atropellada amb un ciclomotor al mercat. Tothom creia que va ser gràcies a la seva força i a la seva tossuderia que, mentre que els dos estudiants van morir durant les vint-i-quatre hores següents, l'octogenària Maria, després d'una estada de tres mesos a l'hospital, va tornar a Austràlia amb una salut millor que la que tenia abans d'anar-se'n. D'altra banda, com solia dir en Harry, el meu pare, li donaves la mà i s'agafava el braç sencer.

Quan la mare li va pagar el preu habitual per haver-la atès al part, ella va considerar que no era prou i quan se'n anava va arrambar amb una ampolla de whisky cara, l'única ampolla de whisky de la mare, que havia guanyat després d'una nit de passió amb el pare. Aquesta ampolla i jo, el fill no volgut, érem tot el que, en aquell moment, havia tret del pare, que

aleshores complia una condemna en una presó d'allà a la vora. La mare sovint es queixava dient que hi hauria sortit guanyant si la Maria Magdalena se m'hagués endut a mi i li hagués deixat el whisky. A la Maria Magdalena Svevo això també li feia riure.

—Els Cosini sou tots iguals —solia dir—. Us fan el regal de la vida i què passa? Que el voleu llançar! La teva mare et vol regalar, i tu tenies tan poques ganes de venir al món que vas provar d'estrangular-te tan bon punt vas veure la claror del dia al final del canal. Ha!

I havent dit això, continuava fumant el cigar, un vici que compartia amb la mare, a qui més d'un cop n'hi pispava algun.

—Amb això, només s'escurça la vida i a mi me l'allarga —deia, la mare, davant d'aquests petits robatoris—, i com que així no hauré de passar tant de temps amb ella, li estic profundament agraïda.

Això no ho deia de debò, perquè la veritat era que a totes dues els agradava molt la companyia de l'altra, però no ho volien admetre. Quan la Maria Magdalena Svevo es comprava cigars, cosa que feia molt rarament, eren d'una marca austríaca poc coneguda que anaven dins d'una capsula de cartó que tenia una àguila bicèfala en relleu.

—L'última guspira de l'imperi —deia rient mentre feia l'última pipada, deliciosa i afruitada, a la punta del cigar abans d'apagar-lo. El seu tema de conversa preferit era el plaer de l'últim cigar.

—Quantes persones no coneixen el plaer de l'última pipada? Cigars, cigarrets, el principi és el mateix. Diques, quantes, Aljaz?

Quan ella pronunciava el meu nom, sempre sonava suau i bonic. De vegades fins i tot imaginava que li agradava sentir-ne l'aspror que li anava pujant pel coll enquitrant i ple de solcs fins que a poc a poc li sortia pels llavis inflats en núvols de fum.

—Ali-aix, Ali-aix —solia salmodiar com una cançó infantil, sense dirigir-se a ningú en particular. Aleshores jo alçava la vista i somreia, i de vegades ella em veia, em somreia i reprenia el monòleg sobre fumar.

—Llavors, al llit de mort, en fumen primer un, després un altre, i encara un altre, sense saber quin serà l'últim cigarret abans de morir i, per tant, sense poder assaborir el gust aromàtic d'aquell últim instant.

Llavors apuntava el cigar enorme cap a mi i el movia com la batuta d'un director per il·lustrar el que vol dir.

—I és per això, Aljaz Cosini, que t'has de proposar de deixar de fumar almenys un cop l'any, perquè llavors es converteix en un plaer anual que s'espera amb il·lusió i que després es recorda molt de temps. Com prendre les aigües. —Aleshores donava uns copets a la capsa de cigars decorada amb el cap bicèfal, em picava l'ullet en un gest de complicitat i reia.— Com els imperis que abjuren de les guerres.

Jo no entenia gairebé res del que deia, però tot em quedava a dins, gravat al cervell com l'àguila bicèfala de la capsa de cartó, ben viu i ple de significat, només calia arribar a saber què volien dir aquelles coses.

La Maria Magdalena Svevo tenia un munt d'anècdotes relacionades amb aquells últims cigars. D'alguns en parlava amb afecte i els descrivia com grans moments d'amor o de tragèdia memorables; d'altres, com moments de petits plaers que no costen esforç i que es recorden vagament. Hi havia els últims cigars plens de malenconia, com el que va fumar el dia que va deixar Trieste per anar a viure a Austràlia, asseguda al balcó de la *pensione* del seu gendre, Enrico Mruele, a qui menyspreava, contemplant per últim cop el sol que s'enlairava per damunt de la seva estimada ciutat natal. Explicava d'una manera molt commovedora que les llàgrimes li queien sobre la mà i que de la mà li baixaven cap al cigar, cosa que afegia un regust salabrós i amarg a aquelles últimes pipades.

També parlava de l'últim i divertit cigar que va fumar quan ella i la mare treballaven a la fàbrica de mermelades, al moll de Hobart, on posaven etiquetes als pots de llauna. La punta de cigar va anar a parar a dins d'un pot de mermelada de pinya i meló. La Maria Magdalena Svevo era una dona per a qui la qualitat ho era tot, i li agradava molt la dita australiana «O Sydney o el bosc», que resumia, en bona part, la seva manera de veure la vida. Per què havia deixat caure la punta de cigar en un pot de mermelada que obriria alguna pobra mestressa de casa dels nous barris perifèrics i estressants de les ciutats australianes?

—O Sydney o el bosc —contestava, envoltant la frase de fum fosc mentre parlava—. La mermelada que feien era una merda. La gent no hauria de ser tan ximple de comprar-ne. O bé feien bona mermelada o no se n'havia de menjar gens. L'últim cigar va ser la meua manera d'advertir els bons australians d'aquesta qüestió.

Llavors tancava la mà dreta i clavava uns quants cops estrenyent el cigar entre els dits, com un puny de ferro fumejant, per emfatitzar les seves paraules.

—O bona mermelada —cop— o res de mermelada —cop—. Però mai aquella merda —cop—. O Sydney o el bosc!

També hi havia els últims cigars tràgics, com el que va fumar a l'enterrament de la mare i del qual va fer caure les cendres dins la tomba quan el capellà salmodiava: «Cendres a les cendres, pols a la pols». D'aquest últim cigar, en puc donar testimoni. El capellà va callar i va aixecar els ulls amb cara de fàstic. Tothom va apartar la mirada de dins la tomba i la va clavar a la Maria Magdalena Svevo. Portava un vestit negre i un barret també negre d'ala ampla, com els que es devien estilar a Trieste als anys trenta. De ben segur, a Hobart, Tasmània, l'any 1968, no eren moda. Tothom, tret de la Maria Magdalena Svevo, hauria fet una fila ridícula amb aquell barret. A ella li donava un aspecte solemne. Sota l'ala ampla,

amb els seus ulls mig tapats —aquells ulls castanys i grossos tan enfonsats i envoltats d'arrugues que semblaven les panses mig xopes de moscatell amb què la mare feia aquell pa trenat, l'*stritzel*—, uns ulls extraordinaris que et feien l'efecte que si t'hi immergies potser no en sortiries mai més, va llançar una de les seves mirades més ferotges al sacerdot. En moments com aquells, tenia, i no es pot dir de cap altra manera, presència. Amb la seva cantarella triestina va dir en un to de veu imponent:

—Vanitat de vanitats, digué el predicador. Tot és vanitat. —I havent dit això, va llançar la punta del cigar. — Se'n va una generació i en ve una altra, però la terra dura sempre.

La punta de cigar encesa va enlairar-se i va caure dibuixant un arc meravellós davant de tots els que érem allà, una espiral calivosa de fum que davallava cap a la tomba. Quan tots alhora vam apartar la mirada del clot i la vam aixecar un altre cop, vam veure que les sabates de taló alt de la Maria Magdalena Svevo (comprades per a l'ocasió) es giraven i s'allunyaven amb pas decidit.

Ai, Maria Magdalena Svevo! Tant de bo fossis aquí, ara que m'estic ofegant, precisament aquí, al riu Franklin, mentre miro a través de l'aigua agitada cap a l'escletxa entre les roques i entreveig la claror de dia. No és gaire lluny, aquesta claror de dia, i si fossis aquí, et diria les ganes que tinc d'arribar-hi. O Sydney o el bosc. O la vida o la mort. No hi ha cap més alternativa.

Em fa riure pensar que després d'haver fumat tant no seràs tu sinó jo qui morirà d'una fallida pulmonar. Ja no em sento els pulmons com si fossin uns globus gegants que cremen amb fúria. De fet, això no és ben bé així; encara em fan aquesta sensació, però això ja no em preocupa; la ment s'ha separat completament del dolor i vagareja en moviments espasmòdics i estranys, com les bombolles d'aire que veig sobre meu i que corren cap a una direcció i després, com atrapedes

per un fort corrent magnètic, es precipiten a tomballons en direcció contrària. Com aquestes bombolles, sembla que els meus pensaments no tenen cap direcció concreta, per més que jo intento fixar-los en un punt i fer-los anar pel camí que indica aquest punt. El foc dels pulmons el veig com un foc de camp llunyà i la ment se me'n va cap a qüestions de molta més transcendència, qüestions que, si bé encara són incompletes i continuo sent incapaç de copsar-les del tot, almenys les puc veure amb una claredat que mai no vaig tenir aleshores.

I de sobte, sense ni temps de reflexionar-hi, ja ho sé.

Se m'ha concedit el do de les visions!

De cop i volta veig clarament què em passa.

A mi, Aljaz Cosini, guia de riu, m'ha estat concedit el do de les visions!

I a l'instant em nego a creure-ho. Em dic a mi mateix: això és impossible; he entrat al terreny dels fenòmens fabulosos, de les al·lucinacions, perquè és impossible que ningú atrapat i que s'està ofegant pugui experimentar aquestes coses. Però hi ha una cosa que sé i que contradiu la meva ment racional, una cosa que sé i de la qual fins ara no era conscient. I la ment racional per força ha de rebatre aquesta cosa que sé: que els esperits dels qui dormen i dels moribunds de la selva pluvial vaguen arreu i ho veuen tot; que sabem moltes més coses de nosaltres mateixos del que normalment volem admetre, excepte en els moments de la veritat de la nostra vida, en l'amor i en l'odi, en néixer i en morir. A part d'aquests moments, la nostra vida és com una gran travessia que ens allunya de les veritats que formen part de tots nosaltres, el nostre passat i el nostre futur, el que érem i el que serem quan tornarem. I en aquest viatge, la nostra ment racional és la nostra guia, la nostra mentora. La ment racional no es deixa persuadir pel coneixement —el meu coneixement— que em diu que tot el que veig és veritat, que tot el que veig ha passat. Tant se val. Potser no són els fets que descriuen els diaris, però així i

tot són veritats. Se'n va una generació i en ve una altra. Però què és el que les connecta a totes dues? Què és el que queda? Què dura a la terra per sempre?

Se m'ha concedit el do de les visions, unes visions grans, majestuosos, delirants, devastadores. Les visions que em broten de dins em fan trontollar la ment.

I les he de compartir, si no, la seva màgia es convertirà en una càrrega feixuga.